

ri tarafından yanlışlıkla Adnânîler'e nisbet edildiğini ileri sürmektedir (*Ensâbü'l-'Arab*, s. 57-60). Bu ihtilâfa işaret eden Hamed el-Câsir ise Adnânîler'in Benî Süleym ve Müzeyne gibi bazı kollarının Benî Harb ile karışmış olması ihtimaline de temas ederek nesep ilminde daha güvenilir olan Hemdânî'nin görüşüne itibar edilmesi gerektiğini söyler (*Cemheretü ensâb*, I, 144-145).

Kaynakların bir kısmına göre kabile Benî Sâlim ve Benî Mesrûh adlı iki ana kola, bunlar da çeşitli alt kollara ayrılmıştır. Bazı kaynaklarda bunların yanı sıra kabilenin Zübeydû'l-Hicâz, Benî Amr, Benî Ubeydullah, Benî Ali, Vühûb, Fûrâde gibi kollarından da söz edilmektedir.

Betenûnî, Benî Harb'in 1909 yılında Hicaz bölgesinde yaklaşık 6000 hânesi ve 80.000 civarında nüfusu olduğunu kaydederken (*er-Rihletü'l-Hicâziyye*, s. 58) Berekâtî'nin yaklaşık aynı tarih için verdiği rakam 300.000'dir (*er-Rihletü'l-Yemâniyye*, s. 138). Büyük çoğunluğu Hicaz'da yaşayan kabilenin bir kısmı daha sonra Necid'e ve Irak'a kadar yayılmıştır. Debbâğ'ın zikrettiği Benî Harb (*el-Kabâ'ilü'l-'Arabiyye*, s. 197-198, 199) aynı kabile ise bazı kollarının Filistin, Suriye ve Mısır'ın çeşitli bölgelerine dağılmış olduğu söylenebilir.

Güçlü ve yağmacı bir kabile olan Benî Harb, Mekke- Medine yolunu özellikle Suriyeli hacılar için oldukça tehlikeli bir hale getirmişti. XIX. yüzyılın başlarında Vehhâbîler tarafından güçlükle itaat altına alınabilen kabile varlığını günümüze kadar korumuştur. Aynı adı taşıyan başka kabileler de vardır (Kehhâle, I, 259-262).

BİBLİYOGRAFYA :

Hemdânî, *el-İktil* (nşr. Muhammed b. Ali el-Ekva'), Kahire 1383/1963, I, 298-314; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 275; İbn Haldûn, *el-'İber*, II, 311; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Kahire 1959, s. 232-233; M. Emin es-Süveydî, *Sebâ'ilü'l-z-zehab fi ma'rifeti kabâ'ilü'l-'Arab*, Beyrut 1406/1986, s. 166; İbrâhîm Rifat Paşa, *Mir'âtü'l-Harameyn*, II, 342; Şeref b. Abdülmuhsin el-Berekâtî, *er-Rihletü'l-Yemâniyye*, Beyrut 1384, s. 137-139; Hamed el-Câsir, *Cemheretü ensâbi'l-üseri'l-mütehadûra fi Necd*, Riyad 1981, I, 144-145; Kehhâle, *Mu'cemü kabâ'ilü'l-'Arab*, Beyrut 1982, I, 259-262; Ahmed Vassî Zekeriyâ, *Aşâ'irü's-Şâm*, Dimaşk 1403/1983, II, 386, 645-646; Mustafa Murâd ed-Debbâğ, *el-Kabâ'ilü'l-'Arabiyye ve selâ'ilühâ fi bilâdinâ Filisîn*, Beyrut 1986, s. 197-198, 199; M. Lebîb el-Betenûnî, *er-Rihletü'l-Hicâziyye*, Kahire, ts. (Mektebetü's-Sekâfeti'd-dîniyye), s. 58; Semîr Abdürrezzâk el-Kutb, *Ensâbü'l-'Arab*, Beyrut, ts. (Dârü Mektebeti'l-hayât), s. 57-60, 230-231; J. Schleifer, "Harb", *IA*, V/1, s. 227-228; a.m.f., "Harb", *Eİ²* (İng.), III, 179-180.

İBRAHİM SARIÇAM

HARB b. ÜMEYYE

(حرب بن أمية)

Ebü Amr Harb
b. Ümeyye b. Abdîşems
(ö. m. 588)

Ebü Süfyân'ın babası.

Abdüşemsoğulları'nın reisi olup Câhiliye devrinde Mekke'nin en nüfuzlu kişilerindendi. Emevîler'in Süfyânî kolunun soyu ona ulaşır. Arap yazısını kullanan ilk Mekke'li olduğu, yazıyı, Irak bölgesine yaptığı ticarî seyahatler sırasında tanıştığı Dûmetülcendel reisi Ükeydir b. Abdümelik'in kardeşi Bişr'den öğrendiği rivayet edilir.

Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'in yakın arkadaşı olan Harb'in kızı Ümmü Cemil, Abdülmuttalib'in oğlu Ebû Leheb ile evlendiği için aralarında akrabalık bağı da kurulmuştu. Ya'kübî, Harb'in Sakîf'e karşı giriştiği mücadelede Abdülmuttalib'i desteklediğini söyler (*Târîh*, I, 249). Aralarındaki dostluk, onun Abdülmuttalib'in emanı altındaki yahudi bir tâciri gizlice öldürtmesine kadar sürdü. Olayın iç yüzünü öğrenen Abdülmuttalib, Harb'den yahudi tâcirin diyetini istedi. Harb'in suçunu inkâr etmesi üzerine birbirlerini münâfereye (şeref ve itibar hususunda karşılıklı övünme) çağıran taraflar, hakem olarak seçtikleri Habeş Kralı Necâşi'nin hakemliği kabul etmemesi üzerine Hz. Ömer'in dedesi Nüfeyl b. Abdüluzzâ'yı hakem tayin ettiler. Nüfeyl Harb'in aleyhine hüküm verdi. Öldürülen yahudinin diyeti olan 100 deveyi maktûlün amcasının oğluna vermek ve gasbetmiş olduğu malı da iade etmek zorunda kalan Harb, daha sonra Nüfeyl'in kabillesi Adî (b. Kâ'b) oğullarını Mekke'den çıkarmaya karar verdi. Bu iş için Abdüşems ve Nevfeloğulları'nın da desteğini sağladı. Ancak Hâşim, Muttalib, Sehm ve Zühreoğulları'nın onun bu teşebbüsüne karşı çıkmaları üzerine Adîoğulları'nı Mekke'den sürmekten vazgeçti.

Harb, Kureyş kabilesinin ordu kumandanlığı dedesi Abdüşems ve babası Ümeyye yoluyla kendisine intikal ettiğinden Kureyş ile Kays Aylân arasında meydana gelen birinci ve ikinci Ficâr savaşlarına kumandan olarak katılmış, ikinci Ficâr savaşının bir safhası olan Yevmü Şemta'da Kureyş'le birlikte Kinâne kabilesine de kumanda etmiştir. Kureyş ve Kinâne ile Hevâzin arasında cereyan eden son Ficâr

savaşı Yevmü Nahle'de, Kusay'dan intikal eden ve Ukâb adı verilen Kureyş'in sancağı onun elinde bulunuyordu. Bir rivayete göre daha önce de Zâtî Nükeyf'te Kureyş ile Bekiroğulları arasında meydana gelen savaşta Kureyş kabilesinin kumandanlığını yapmıştı.

Ficâr savaşlarında yaralandıktan kısa bir süre sonra ölen Harb'in, karısı Safiyye bint Hazn'dan Ebû Süfyân, Fâria ve Fâhite adlı üç çocuğu olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İshak, *es-Sîre*, s. 47; Ma'mer b. Müsennâ, *Eyyâmü'l-'Arab kabale'l-İslâm* (nşr. Âdil Câsim el-Beyâtî), Beyrut 1407/1987, II, 505, 513-516, 524; İbn Hişâm, *es-Sîre²*, I, 186; İbn Sa'd, *et-Ta-bakât*, I, 87; İbn Habîb, *el-Münemmak*, s. 94-98; a.m.f., *el-Muhabber*, s. 132, 165, 173-174; Ezrakî, *Ahbarü Mekke* (Melhas), I, 115; Belâzûrî, *Ensâb*, I, 102; V/1, s. 3-5; Müberrred, *el-Kâmil*, Kahire 1936, I, 275; Ya'kübî, *Târîh*, I, 249, 258; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 253-254; İbn Abdürabbih, *el-'İkdü'l-ferid*, IV, 135; Ceşşiyârî, *el-Vüzerâ' ve'l-kütâb*, s. 2; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, I, 8; Meydânî, *Mecma'u'l-emşâl* (Ebû'l-Fazl), I, 75-76; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 15; İbn Haldûn, *el-'İber*, III, 2; Makrizî, *en-Nizâc ve't-tehâşum fîmâ beyne Benî Ümeyye ve Benî Hâşim* (nşr. Hüseyin Mü'nis), Kahire 1988, s. 42; Mahmûd Şukrî el-Âlûsî, *Bulûgu'l-ereb*, III, 368; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IV, 91; VIII, 117-118, 157-158; IX, 717; W. M. Watt, *H. Muhammed Mekke'de* (trc. R. Ayas - A. Yüksel), Ankara 1986, s. 36, 37, 96, 165; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), I, 37, 318; İbrahim Sarıçam, *Emevî Hâşimî Mücadelesi: İslâm Öncesinden Muaviye Devrinin Sonuna Kadar* (doktora tezi, 1991), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 60, 62, 70-75.

İBRAHİM SARIÇAM

HARBE

(bk. MIZRAK).

HARBÎ

(الحربي)

Gayri müslim devletin vatandaşları anlamında fıkıh terimi.

Klasik dönem İslâm hukukçuları, devletin ülke unsuruyla ilgili tesbit ve tasnifleri çerçevesinde İslâm devletinin hâkimiyeti altındaki topraklara "dârüİslâm", bu hâkimiyetin dışında kalan ülkelere de "dârülharp" adını vermişlerdir. Yabancı ülkelere bu adı vermelerinin başlıca sebebi, kendi zamanlarında milletlerarası alanda hâkim ilişki biçiminin savaş olmasıdır. Bu genel adlandırma yanında yabancı ülkeler için "dârülküfür, dârüşşirk"

vb. isimlerin kullanıldığı da görülmektedir (bk. DÂRÜLHARP). Fiilî veya muhtemel düşmanlık ve savaş ilişkisi sebebiyle dârülharp adı verilen yabancı ülkelerin tebaasına da “muharip” ve “düşman” anlamında harbî veya ehl-i harb denilmiştir. Bu ülkelerden barış ilişkisi kuranlara “dârüssulh”, tebaalarına da “ehl-i sulh, ehl-i ahd, muâhid” vb. isimler verilmiştir. Bunlar can ve mal güvenliğine sahip olup İslâm ülkesine ayrıca eman almadan girebilir (bk. DÂRÜSSULH). İslâm devleti tebaasından dârülharbe emanla girenler gibi dârülharp tebaasından bir İslâm ülkesine emanla belli bir süre için girenlere “müste'men” denir. Bu kimseler, aldıkları emanla can ve mal güvenliğine sahip olmakla birlikte bu durum kendilerini harbî olmaktan çıkarmaz. Nitekim bunlar için bazan “harbî müste'men” tabiri de kullanılmıştır.

İslâmiyet'ten başka bir dine mensup bulunmaları ve İslâm hâkimiyetinin dışında kalan düşman bir ülkenin vatandaşı olmaları, klasik fıkıh literatüründe yer alan harbî tanımı ve harbîlere uygulanan hükümlerin belli başlı kriterlerini oluşturmaktadır. Buna göre ülkeleriyle fiilî veya muhtemel savaş ilişkisi bulunması sebebiyle muharip sayılan harbîlerin can ve malları mubah kabul edilmiştir. İslâm ülkesine eman almadan giren harbîye casus veya esir hükmü uygulanır. Ancak böyle bir kimse elçi veya tüccar olduğunu iddia ederse yanında resmî belge, mektup, ticaret malı gibi iddiasını destekleyecek deliller bulunması halinde canına ve malına dokunulmaz. İslâm'da barış ilişkilerine verilen önem sebebiyle, bilhassa elçilik ve ticaret amacı taşıyan bu tür ferdî teşebbüslerin fukaha arasında geniş bir müsamaha gördüğü anlaşılmaktadır.

Savaş şartlarında harbîlerin can ve mallarına zarar verilmesi mubah kabul edilmekle birlikte dârülharbe emanla giren müslüman veya zimmînin onların can ve mallarına dokunması haramdır. Ancak can ve malî esasta mubah olduğundan harbînin dârülharp tebaası veya zimmî tarafından öldürülmesi halinde İslâm ülkesine dönüşlerinde onlara kısas ve diyet gerekmez. Çoğunluğa göre İslâm ülkesine müste'men olarak gelen harbînin öldürülmesi halinde de kısasa hükmedilmezken Ebû Yûsuf'a göre hükmedilir. Mâlikîler de bazı şartlar çerçevesinde bu görüşü benimsemişlerdir. Dört mezhebe

göre, miktarı konusunda farklı görüşler de olsa müste'menin öldürülmesinden dolayı diyet gerekir.

İslâmiyet'i kabul ettiği halde dârülsîlâma hicret etmeyen harbînin can ve malî aleyhine müslüman veya zimmînin dârülharp tebaasıyla işlediği suçlar Şâfiîler, Hanbelîler ve Mâlikîler'e göre kısas ve tazmini gerektirir. Bu konuda dârülsîlâma dârülharp arasında fark yoktur. Hanefîler ise bu kimsenin dârülharp tebaası ve malına tecavüzün dinen haram olduğunu kabul etmekle birlikte İslâm devletinin hâkimiyet sınırları dışında işlenen bu suçun hukuken ceza ve tazmini gerektirmediğini ileri sürmüşlerdir.

Gayri müslimlerle yapılan bir savaşta, ister harbî ister muâhid olsun, tek kişiden veya az sayıda gayri müslimden yardım alınabileceği konusunda fukaha arasında görüş birliği vardır. Müstakil askerî güç oluşturan gayri müslimlerden yardım alma konusu ise tartışmalıdır. Bazı hukukçular bunun mekruh olduğunu ileri sürerken bazıları ihtiyaç bulunması, ihanetlerinden endişe duyulmaması ve İslâm devletinin otoritesi altında savaşmaları halinde onlardan yardım almanın câiz olduğunu kabul etmişlerdir. Bazı âlimler de yardım alınan savaşılacak gayri müslimlerin ayrı dinlerden olmasını, iki grubun birleşmesi durumunda kendilerine karşı mukavemet imkânının bulunmasını bunun için şart koşmuşlardır (Özel, s. 392^b-392^c).

Harbîlerin dârülharp tebaasıyla veya orada emanla bulunan İslâm devleti tebaasına karşı işledikleri suçlarla ilgili davalara, müslüman oldukları veya dârülsîlâma eman ile geldikleri zaman mahkemece bakılmayacağı ve hüküm verilmeyeceği hususunda mezhep imamaları görüş birliği içindedir. Suçun İslâm devletinin hâkimiyet alanı dışında işlenmesi ve suçlunun İslâm hükümlerine uyma yükümlülüğünün bulunmaması bu görüşün dayanağını teşkil etmektedir.

Dârülharp tebaası olan bazı malî muamelelerle ilgili davalara gelince, Hanefîler'e göre harbîlerin kendi aralarında veya onlarla dârülharp tebaası arasında geçen borç, rehin ve vedîa gibi akidlerle gasp gibi haksız bir fiile dair dârülsîlâmda açılacak davalara bakılmaz. Çünkü yargılama hâkimiyeti (velâyet) gerektirir. Söz konusu muameleler, İslâm devletinin hâkimiyet alanı dışında

gerçekleştiği gibi harbî müste'men üzerinde de ülkeye gelmeden önceki fiilleri bakımından İslâm devletinin velâyeti yoktur. Ancak harbîler Müslümanlığı kabul eder veya zimmî olurlarsa İslâm tâbiyyetine geçmiş olacıklarından davalarına bakılır. Ayrıca gasbeden taraf müslüman ise temelde mubah olmakla birlikte o malî çirkin bir yolla, yani emana hıyanetle elde ettiğinden iadesi diyâneten emredilir, aleyhine hüküm verilmez. Ebû Yûsuf, borç muamelesinde müslümanın borçlu olması halinde dava sırasında İslâm hükümleriyle yükümlü bulunduğundan aleyhine hüküm verileceği görüşündedir. Şâfiî ve Hanbelîler'e göre, dârülharp tebaası arasında geçen borç ve vedîa gibi akidlerle ilgili olarak dârülsîlâmda dava açıldığında aralarında hükmedilir. Bu muameleler karşılıklı ivaz ve rızaya dayandığı için hukukî sonuç doğurur. Gaspta ise hüküm verilmez; çünkü burada akid ve iltizam yoktur. Buna göre harbîlerle İslâm tebaası arasındaki muamelelerde de hüküm aynıdır.

Şâfiî, Hanbelî ve Mâlikî mezhepleriyle Hanefî mezhebinden Ebû Yûsuf'a göre, müslümanların ve zimmîlerin dârülharp tebaasıyla faiz muamelesinde bulunması dârülsîlâmda olduğu gibi haramdır. Çünkü faiz yasağıyla ilgili âyet ve hadisler umum ifade ettiğinden hükmü belli bir mekânla sınırlı olmaz. Ebû Hanîfe ve Muhammed'e göre ise harbîlerden faiz almak, onlara içki ve domuz gibi haram mallar satmak câizdir. Hz. Peygamber zamanındaki bazı uygulamalar yanında (Özel, s. 260-266) harbînin malının mubah olmasını görüşlerine delil gösteren bu âlimlere göre akid yoluyla harbînin rızası sağlanarak esasen mubah bir mala sahip olunmaktadır. Müslümanın veya zimmînin faiz vermesi veya haram sayılan malları satın alması ise câiz görülmemiştir. Harbîlerle yapılan bu tür muamelelerde karşılıklı olarak bedeller kâz edilmişse akid tamamlanmış olacağından dârülsîlâmda açılacak davaya bakılmaz. Ancak kabz gerçekleşmemiş veya dârülsîlâmda yapılmışsa mahkeme akdi iptal eder.

Gayri müslimin müslümana mirasçı olamayacağı hususunda icmâ bulunmasına karşılık bazı sahâbî ve tâbiîn âlimleri müslümanın gayri müslime mirasçı olacağını ileri sürmüşlerdir. Ancak ashap ve tâbiîn çoğunluğu ile dört mezhep imâmı bunun aksini savunmuştur. Gayri müs-

HARBÎ

İlimler aynı dinden oldukları takdirde birbirlerine mirasçı olacakları konusunda ihtilâf yoktur. Aynı dinlerden olan gayri müslimler Hanefî ve Şâfiîler'e göre birbirlerine mirasçı olabilirken Hanbelî ve Mâlikîler gayri müslimler arasında da din ayrılığının mirasçılığa engel olduğunu kabul etmişlerdir. Hanefîler'e göre ülke ayrılığı gayri müslimler arasında mirasçılığa mani olduğu için harbî ile zimmî veya müste'men ile zimmî arasında mirasçılık cereyan etmez. Bunun gibi iki ayrı devletin tebaası olan iki müste'men de birbirlerine mirasçı olamazlar. Buna karşılık aynı ülkeden olan iki müste'men arasında veya bir müste'men ile dârülharpteki akrabası (harbî) arasında mirasçılık geçerlidir. Şâfiîler'e göre bunlar birbirlerine mirasçı olabilecekleri gibi, müste'men ile zimmî arasında da mirasçılık cereyan eder. Fakat müste'men ile kendi ülkesindeki harbî akrabası veya zimmî ile harbî birbirine mirasçı olamaz. Buna göre Hanefîler tâbiyete dayanan hükmi ayrılığı, Şâfiîler ise ikametgâha dayanan fiili ayrılığı mirasçılığa engel kabul etmişlerdir. Hanbelîler ve Mâlikîler'e göre ise ülke ayrılığı hiçbir şekilde mirasçılığa mani değildir.

Mâlikîler ve Hanefîler, müste'men gayri müslime vasiyetin câiz, harbîye ise caiz olmadığı görüşündedir. Şâfiîler ile Hanbelîler ise harbîye de vasiyeti câiz görmüşlerdir. Harbîlere hibe ve sadaka vermenin meşrûluğu konusunda görüş birliğine varan dört mezhep imamı onlara vakıfta bulunmaya cevaz vermemişlerdir. Hanefîler'e göre müste'men de bu konuda harbî gibidir.

Fakihler, harbî eşe nafaka vermenin vâcib olduğu konusunda görüş birliğine varırken diğer akrabalar hususunda ihtilâf etmişlerdir. Mâlikîler, Hanefîler ve Şâfiîler, akrabalara nafaka verme konusunda din ayrılığının tesirinin bulunmadığını belirtirler. Ancak Mâlikîler'e göre nafaka mükellefiyeti yalnız ebeveyn ile çocuk arasında söz konusudur. Hanbelîler'e göre ise din ayrılığı nafaka sorumluluğuna engeldir. Sonuç olarak cumhura göre müslüman ile zimmî arasında nafaka mükellefiyeti mevcuttur. Harbî ve müste'menlere gelince, Hanefîler'e göre bunlarla müslümanlar arasında nafaka sorumluluğu yoktur. Ancak Şâfiîler ve Hanefîler'den Kâsânî, bu durumda da usul ve fûrû arasında nafaka gerektiğini kabul ederler.

BİBLİYOGRAFYA :

Şâfiî, *el-Üm*, IV, 106, 165, 200; VI, 30; VII, 116, 322-323, 326; Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 99-100; X, 93, 95; XIV, 57-59; XVI, 159; XXI, 153; XXII, 131; XXX, 33; Kâsânî, *Bedâ'î'*, V, 192-193; VII, 34, 35; 80, 92, 131-132, 168; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 322-323; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IV, 162-163; VII, 169; IX, 335; X, 213, 221, 515, 537; Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, Bulak 1313, III, 163, 182; IV, 97; VI, 240; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr* (Kahire), V, 46-47, 267-268; VI, 177-178; Haccâvî, *el-İknâ'*, Kahire 1351, II, 38-39, 123; III, 115; IV, 181, 250; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, Kahire 1315, VI, 416-417; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, III, 25; IV, 230; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Kahire 1967, III, 426; VI, 28; VIII, 72; *el-Fetâvâ'l-Hindiyîye*, II, 149, 159; III, 248; V, 195; VI, 454; Haraşî, *Şerhu Muhtaşarı Halil*, III, 117, 128; VIII, 77; Şevkânî, *Neylû'l-evfâr*, VI, 82; Abdülkâdir Üdeh, *et-Tesrî'u'l-cinâ'iyü'l-İslâmî*, Kahire 1378/1959, I, 277-289; Abdülkerîm Zeydân, *Ahkâmü'z-zimmîyîn ve'l-müste'menîn*, Bağdat 1382/1963, s. 472-479, 485-513, 518-520, 535, 541, 560, 562; Vehbe ez-Zühaylî, *Âşârü'l-harb fi'l-fıkhi'l-İslâmî*, Dimaşk 1385/1965, s. 183-184; Ahmet Özel, *İslâm Hukukunda Ülke Kavramı*, İstanbul 1991, s. 247-279, 349-353, 392^a-392^b; Abdullah b. İbrâhîm et-Tarîkî, *el-İsti'âne bi-gayri'l-müslimîn fi'l-fıkhi'l-İslâmî*, Beyrut 1414, s. 131 vd.; "Ehlü'l-harb", *Mu.F*, VI, 104-115.

AHMET ÖZEL

HARBÎ
(الحربي)

Ebû İshâk İbrâhîm b. İshâk
b. İbrâhîm el-Harbî
(ö. 285/899)

Ğarîbü'l-hadîş
adlı eserleriyle tanınan
lugatçı, hadis hâfızı, fakih
ve zâhid.

Aslen Mervli olup 198 (813-14) yılında muhtemelen Bağdat'ta doğdu. Annesinin Benî Tağlîb'den olduğunu, anne tarafından akrabalarının çoğunun Hristiyanlığa mensup bulunduğunu söyler; Bağdat'ın batı yakasındaki Harbiye mahallesinde oturan birlikte hadis okudukları arkadaşları, onu kendilerinden sayarak Harbî nisbesiyle andıkları için bu nisbe ile tanıdığını belirtir. Bağdatlı muhaddis Hevze b. Halîfe'den başka Affân b. Müslim, Amr b. Merzûk, Ebû Ubeyd Kâsım b. Selâm, Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî, Müsedded b. Müserhed, Ebû Bekir b. Ebû Şeybe ve Ahmed b. Hanbel gibi tanınmış muhaddislerden hadis öğrendi. Tâbiîn neslinin en hayırlısı diye andığı (İbn Ebû Ya'lâ, I, 92) Ahmed b. Hanbel'in ileri gelen talebelerinden biri oldu ve onun bazı fetvalarını rivayet etti. Ahmed b. Hanbel'den faydalanmak üzere Bağdat'a gelen çeşitli

âlimlerle tanışması onun birçok muhaddisten faydalanmasına imkân sağladı.

Harbî, edebiyat ve özellikle lugat sahasında da devrinin önde gelen âlimlerinden biri oldu. Tanınmış dil âlimi Sa'leb, onun elli yıl boyunca kendi derslerine devam ettiğini söyler. İbn Hanbel'in, oğlu Abdullah'ı Harbî'den ferâiz öğrenmeye teşvik etmesi aynı zamanda fıkıh ilmindeki seviyesini göstermektedir. Harbî, Bağdat'ın batı yakasındaki bir camide cuma günleri halkın sorularını cevaplandırır. Hocalarının vefatından sonra uzun süre yaşayan Harbî, âli isnadlı rivayetlerini kendisinden duymak için uzak beldelelerden gelen pek çok talebeye hadis okuttu. Ebû Bekir el-Hallâl, İbn Sâid el-Hâşimî, Ebû Amr İbnü's-Semmâk, Ebû Bekir en-Neccâd, Ebû Bekir eş-Şâfiî, Ebû Bekir el-Katî gibi muhaddisler, ayrıca Ebû Bekir el-Enbârî ve Gulâmu Sa'leb diye tanınan Ebû Ömer ez-Zâhid gibi dil âlimleri onun en tanınmış talebeleridir.

20 Zilhicce 285 (7 Ocak 899) tarihinde Bağdat'ta vefat eden Harbî'nin cenaze namazını Kâdî Yûsuf b. Ya'kûb kıldırdı ve Bâbülenbâr caddesindeki evine defnedildi. Zehebî kabrinin ziyaretgâh olduğunu söyler.

Dârekutnî, Harbî'nin güvenilir bir muhaddis ve hadis ilimlerinde otorite olduğunu belirtmiş, zühd, ilim ve vera' itibarıyla Ahmed b. Hanbel ile mukayese edilebilecek seviyede bulunduğunu söylemiştir. Başta Hatîb el-Bağdâdî olmak üzere birçok âlim, daha önce Bağdat'ta edebiyat, fıkıh ve hadis ilimlerinin her üçünde otorite, ayrıca zühd sahasında önder olan Harbî gibi bir şahsiyetin yetişmediğini belirtmiştir. Şâfiî tabakat kitaplarında onun hayatına yer verilmeyle beraber Ahmed b. Hanbel'e olan yakınlığı sebebiyle Hanbelî olduğu veya birçok muhaddis gibi herhangi bir mezhebe bağlı kalmadığı söylenebilir.

Zengin bir aileden gelen Harbî, kendisine miras kalan emlakın tamamını satın hadis tahsili için harcamıştır. Dünya malına değer vermediği için son derece sade yaşardı. Halife Mu'tazid -Billâh bir defasında ona 10.000 dirhem göndermiş, fakat hocası Ahmed b. Hanbel gibi devlet adamlarının parasını temiz bulmadığı için kabul etmemiş, hastalandığı günlerde halifenin gönderdiği 100.000 dirhemlik (bazı kaynaklara göre 100.000 dinar) hediye de geri çevirmiştir. Bedenî rahatsızlıklarından şikâyet etmediği, kırk beş yıl devam eden baş ağrısını kimseye